

EB 39, de grote bons van Elburg

Er was een tijd dat er meer bonzen dan botters in de haven van Elburg lagen. Maar dat beeld begon te kantelen rond 1910, want met een botter had je toch net wat meer schip onder je kont. Nu is er nog maar een grote bons over en dat is de EB 39, met recht een erfgoedtopper.

Fotografie en tekst: **Bertel Kolthof**

Erfgoedtoppers

De Eerste Wereldoorlog moest nog beginnen toen Hannes Broekhuizen aan scheepstimmerman Schepman in Kampen de opdracht gaf een bons te bouwen. In 1913 mocht Broekhuizen 1425 gulden afrekenen voor zijn nieuwe schip. Dat was inclusief rondhouten en 'smidswerk'. Het schip wordt in het visserijregister ingeschreven onder EB 39. Volgens datzelfde register viste Hannes met netten, kubben en kuil op haring en spiering.

Na een jaar of tien houdt Hannes het vissen voor gezien en vertrekt hij in 1924 naar Emmen waar hij een groentehandel begint. De EB 39 wordt een nog paar keer gebruikt om kool uit het Westfriese Broekerhaven te halen. Daarna wordt het schip verkocht en de nieuwe eigenaar, Wijnand Westerink, laat de EB 39 in 1937 motoriseren met een A-Ford motor waarvoor hij 240 gulden krediet krijgt in het kader van de Zuiderzeesteunwet. Westerink blijft vissen tot 1957.

Geen schokker

Wie door zijn oogharen een bons voorbij ziet varen denkt misschien dat hij of zij te maken heeft met een schokker, dankzij die omhoogprijemende stevenbalk met snoes waarin het anker wordt geborgen. Maar een bons is toch echt geen schokker, zo verduidelijkt Henk

Hulst aan boord van de EB 39. Weliswaar is het platte deel van het vlak ook smal zoals bij een schokker, maar het loopt daarna breed uit. Wie foto's van het onderwaterschip ziet krijgt de indruk van een soort schotelvorm. 'En daarom vaart een bons dus veel lastiger dan bijvoorbeeld een botter,' meent Hulst. 'De bons waait veel sneller weg, want hij steekt zo maar 20 tot 30 centimeter minder diep.'

Omdat je te maken hebt met een veel "platter" schip, met een meer vierkante kop, zeilt-ie in een beetje zeegang ook minder aangenaam. 'We hebben met de EB 39 drie keer meegedaan aan de Visserijdagen in Workum en dan klapte het schip flink op de golven bij veel wind.' Daar komt bij dat je als bemanning veel minder ruimte hebt in het kot onder het voordek, dat is echt behelpen. 'Kortom, je hebt met een botter gewoon meerschip', aldus Hulst en dat is wellicht de reden waarom ze in de jaren vijftig grotendeels verdwenen waren.

Ook voor de EB 39 lijkt in 1957 dan toch definitief het doek te vallen, nadat er na de oorlog nog een aantal keer geld in is gestoken bij scheepswerf Balk in Elburg. Voor 1750 gulden wordt het schip verkocht aan K. Vlaanderen die het voor de pleziervaart wil gebruiken. Hij geeft de EB 39 de naam *Jonge Pieter*. Twee jaar later, in 1959 wordt de *Jonge Pieter* alweer doorverkocht aan dhr. Olie die ook eigenaar

Wie door z'n oogharen kijkt zou kunnen denken dat er een schokker voorbij vaart...

rechterpagina: Linksboven is de snoes te zien, waarin net als bij een schokker het dreganker wordt geborgen. Aan de stevenbalk de ring waar de kluiwerboom in schuift

rechtsboven: Het hakblok met de overloop, die waren vroeger ook wel van hout

midden, links: Een botter heeft een rechte waterbalk of -lijst op het voordek, maar die van de bons is juist v-vormig

midden: De mastklink is nog origineel uit 1913, het nieuwe smidswerk werd uitgevoerd door Wim Quak die ook de motor plaatste

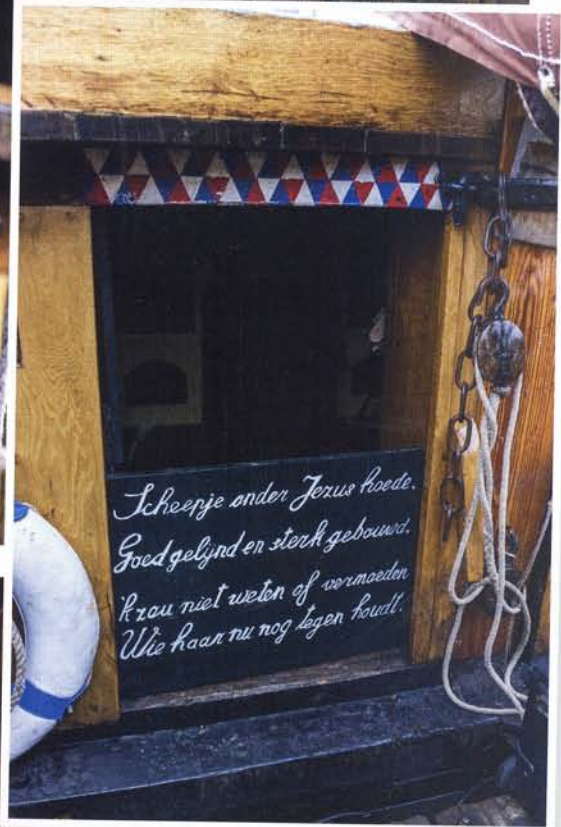
midden, rechts: Toegang tot het kot, dat 20 cm lager is dan bij de gemiddelde botter (linksonder)

was van de voormalige EB 35, een veel kleinere bons uit de Elburger vloot. Deze bons, die altijd zonder motor gevist heeft, stond bekend als een snel, wendbaar scheepje.

In Elburg was de bons geliefd: in 1910 bestond de Elburger vissersvloot uit 64 schepen. Naast 17 punters, 18 bidders en 10 pluten lagen er nog 19 bonzen in de haven. De botter was wel in opkomst, want in 1890 kende Elburg nog slechts 12 bidders en wel 24 bonzen.

Zuiderzeemuseum

Het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen koopt

Kenmerkend voor de bons is het brede achterschip

in 1968 de *Jonge Pieter* aan voor 2400 gulden als één van de laatste overgebleven bonzen. Het museum had als doelstelling om van alle scheepstypen, waarmeer rond 1900 gevestigd werd op de Zuiderzee, minstens één exemplaar te hebben. Het museum had al eerder twee bonzen aangekocht, de EB 45 en EB 67, maar door het ontbreken van financiële middelen om ze te restaureren was de EB 45 gesloopt. De EB 67 was later door Enkhuizer jeugd in brand gestoken. Voor de EB 39 leek de toekomst ook onzeker. Vele jaren stond de bons op de wal naast de hellingschuur van de Markerhaven van het buitenmuseum te verpieteren zonder dat het ooit tot een restauratie kwam. Het is de Elburger Botterstichting een doorn in het oog, zij wil de bons graag terughalen naar Elburg om te restaureren, maar het Zuiderzeemuseum is daar nog niet aan toe.

Op een zandschip

Om verdere achteruitgang van het schip te voorkomen wordt de EB 39 in 1992 naar de loods van Stofberg verplaatst en daar opgeslagen. De Elburger botterstichting houdt onder aanvoering van onder meer Henk Hulst druk op de ketel. De EB 39, hun bons, moet terug naar huis. Omdat de stichting al best wat schepen in bezit heeft en men vreest dat nog een schip wat veel van het goede wordt, komt er een aparte stichting voor "de laatste bons". In Elburg zijn ze er helemaal klaar voor en dat ziet het Zuiderzeemuseum gelukkig ook in. De *Jonge Pieter* wordt één van de eerste objecten die het museum afstoot. In 1997 is het eindelijk zover. Naar Elburg varen gaat niet meer, daarvoor is de staat van het schip te slecht. Tijdens één van de vele

ritten naar Enkhuizen ziet Henk Hulst dat aannemer Fernhout uit Zwolle met een zandschip met kraan aan het werk is aan de dijk Lelystad-Enkhuizen. Hij belt de aannemer op en vraagt of het mogelijk is om de botter mee te nemen naar Elburg nadat het werk aan de dijk klaar is. Dat moet geen probleem zijn, is de reactie van Fernhout, en zo geschiedde.

op de kim zeilen

Het is nog een enorme klus om het begrote bedrag van 400.000 gulden bij elkaar te vergaren. Met steun van particulieren, bedrijven en een deel overheidssubsidie kan in 1999 in een loods op het industrieterrein van Elburg een begin worden gemaakt met de restauratie. De firma Nieuwboer uit Spakenburg voert de werkzaamheden uit. Het schip is in een deplorabele staat. Eigenlijk moet al het hout vervangen worden, een replica bouwen zou eenvoudiger en goedkoper zijn geweest. In 2001 wordt de EB 39 weer in volle glorie te water gelaten vanaf de helling waar toen nog scheepswerf Balk zat. Nu is dat het trotse onderkomen van het Bottermuseum met eigen werf en helling en een stuk kade waaraan onder meer de EB 39 ligt afgemeerd. Net als de andere schepen van de stichting wordt de bons regelmatig ingezet bij dagtochten en wedstrijden. 'Onze meidenploeg neemt 'm regelmatig mee', zegt Henk. Maar vandaag varen we voor de foto's met Jan Foppen, Sander Mittelmeier, Henk en broer Herman Hulst. Ondanks de eerdere opmerkingen zeilen de mannen graag met de bons, vooral Henk is een liefhebber, want het is een snel schip, uiteraard op vlak water. 'Je moet 'm een beetje op de kim zeilen, met een klein beetje

helling dus. En flink spelen met de zeilen. Zodra die goed staan zet-ie er de spurt in en dan is het schip niet bij te houden. Ik vind het een lust om ermee te zeilen!'

Vaargebied

Bonzen werden vooral gebruikt door de vissers aan de oostwal, zeg maar vanaf Kuinre tot aan Elburg. Dat lijkt vreemd omdat het schepen waren voor vlak water. Henk Hulst: 'Maar je moet niet vergeten dat ze vaak achter de banken zaten, bijvoorbeeld achter Schokland en het Kamperzand. Daar visten ze op van alles en met zowel het hoekwant, de kuil of zelfs in span.' Zoals gezegd deed de EB 39 mee met de Visserijweek in Workum (zie SdZ 2022.1) 'Het schip lekte altijd op de geerstukken, de driehoekjes die de ruimte opvullen tussen de stevenbalk en de eerste huidgang', weet Henk nog. 'We kwamen terug vanaf Enkhuizen en terwijl ik met Geert van den Pol het hoekwant stond te klaren, dachten we dat wel over de buitenbank van het Vrouwenzand te kunnen varen, maar we klapten een keer aan de grond. Ik dook voorin, maar tot mijn verbazing was ze potdicht bij het geerstuk! Het leek wel of dat nu eindelijk goed vastgehamerd was, want daarna heeft het nooit meer gelekt!'

ELBURGER BOTTERSTICHTING

De Stichting tot Behoud van Elburger Bidders is opgericht in 1975 en heeft als doelstelling het varend erfgoed in ere te herstellen en voor Elburg te behouden. Zij heeft inmiddels een vloot van zes bidders, twee punters, een bons, een kotter, een kubboot en een jeugdbotter, die door de 150 enthousiaste vrijwilligers in goede conditie worden gehouden. Het vlaggenschip is de EB 24, de botter waar het in 1975 allemaal mee begon. De meest recente aanwinst is de EB 15, die als wrak op een buitenterrein lag. Dat schip zat helemaal in het ijzer en is totaal gerestaureerd, je zou het bijna een herbouw kunnen noemen. De restauratie geschiedde in de eigen loods van het bottermuseum die een prominente plaats heeft aan de haven van het prachtige monumentenstadje. Kortom, Elburg is echt de moeite waard voor een interessant dagje uit. Individuele bezoekers kunnen altijd een kijkje komen nemen. Net als in Huizen en Volendam probeert de stichting ook jongeren bij de bidders te betrekken. Ze mogen varen met de jeugdbotter en helpen bij het onderhoud. Meer info: botterselburg.nl